FAMILIA – FORMĂ DE INSTITUȚIONALIZARE A EDUCAȚIEI NONFORMALE

Ludmila BOTNAR,
directoare a Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO,
doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0002-3730-0141
E-mail: *ludmila.botnar@artico.md*

Rezumat. *Familia este o instituție socială esențială în procesul de educație nonformală, contribuind semnificativ la dezvoltarea personalității copilului. Instituționalizarea, ca proces social, a evoluat de-a lungul secolelor și este esențială pentru formarea normelor și valorilor în societate. Educația familială se desfășoară în primul mediu educațional al copilului, unde acesta învață prin modele comportamentale, transmiterea valorilor culturale și prin activități practice. Rolul educativ al familiei include educația personalizată, sprijinul emoțional, gestionarea responsabilităților și socializarea, toate acestea contribuind la integrarea armonioasă a copilului în societate. De asemenea, părinții au un rol activ în instituțiile de educație nonformală, colaborând cu școlile și contribuind la procesul educațional. Centrul Republican pentru Copii și Tineret ,,ARTICO” exemplifică această colaborare, unde părinții participă activ în consiliile de administrație și oferă propuneri pentru îmbunătățirea calității educației. Astfel, familia, prin iubire și învățare experiențială, sprijină și completează educația formală, contribuind la dezvoltarea holistică a copilului și la coeziunea socială.*

Cuvinte-cheie: *familie, educație nonformală, instituționalizare, Centrul Republican pentru Copii și Tineret,,ARTICO”, părinți.*

THE FAMILY – A FORM OF INSTITUTIONALIZING NON-FORMAL EDUCATION

Summary. *The family is an essential social institution in the process of non-formal education, significantly contributing to the child's personality development. Institutionalization, as a social process, has evolved over centuries and is crucial for shaping norms and values in society. Family education takes place in the child's first educational environment, where they learn through behavioral models, the transmission of cultural values, and practical activities. The educational role of the family includes personalized education, emotional support, responsibility management, and socialization, all of which contribute to the child's harmonious integration into society. Additionally, parents play an active role in non-formal education institutions, collaborating with schools and contributing to the educational process. The Republican Center for Children and Youth "ARTICO" exemplifies this collaboration, where parents actively participate in administrative councils and provide suggestions for improving education quality. Thus, through love and experiential learning, the family supports and complements formal education, contributing to the child's holistic development and social cohesion.*

Keywords: *family, non-formal education, institutionalization, Republican Center for Children and Youth "ARTICO", parents.*

Introducere

Instituționalizarea este un proces complex care implică acțiunea de a dobândi caracter oficial, având un impact semnificativ asupra formării și dezvoltării societății. Acest concept a evoluat de-a lungul secolelor, în special în perioada de tranziție de la societatea tradițională la cea industrială, culminând în epoca postmodernă. Familia a fost printre primele reuniuni sociale formalizate, din punct de vedere istoric. „Antropologul britanic John D. Unwin a efectuat un şir de cercetări profunde privind apariţia, dezvoltarea şi dispariţia a 80 de civilizaţii pe parcursul a 4 mii de ani. El a descoperit un fenomen interesant pe care-l consideră legitate. În toate civilizaţiile se debuta cu un ansamblu de norme morale conservatoare, familia având un rol central în consolidarea acestora” [2, p. 4].

Autorii Meyer și Rowan (1991/1977), menționează că, „Instituționalizarea implică procesul prin care obligațiile și procesele sociale…ajung să capete un statut de lege în gândirea și acțiunea socială” [Apud, 4, p. 46].

În acest context, familia este recunoscută ca o instituție socială fundamentală, care joacă un rol crucial în procesul de educație nonformală. Constituția Republicii Moldova consfințește că „Familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului” [1].

Cercetările relevante pentru studiul nostru se regăsesc în domeniul psihopedagogiei familiei (Cuznețov L.), al instituționalizării fenomenelor sociale (Pop L.M.) și al educației nonformale/etnopedagogiei (Silistraru N.).

Conceptul de instituționalizare

În secolul XX, studiile despre conduita instituționalizată au devenit o temă centrală în cercetările științifice. Gândirea teoretică în domeniul instituționalizării a fost dezvoltată în trei școli principale: clasică, a relațiilor umane și sistemică. Aceste perspective oferă un cadru util pentru analiza rolului familiei în educația nonformală.

Autoarea, Pop L. M. (2003), în lucrarea „ Imagini instituționale ale tranziției”, a cercetat fenomenul instituționalizării din perspectiva tranzițiilor de la începutul acestui mileniu. „Instituționalizarea este procesul prin care fiecare actor individual transmite ceea ce este social definit ca fiind real și, în același timp, în orice moment al procesului” [4 p. 46]. Procesele de instituționalizare sunt cognitive, normative și de reglementare, sunt percepute ca fiind atât obiective, adică repetabile de către alți actori, fără a fi schimbată înțelegerea comună a actelor, cât și exterioare, adică pretate interpretării subiective, astfel sunt văzute ca parte a lumii exterioare.

Instituționalizarea ține de formalizarea unor rutine individuale, sociale, economice, politice, care sunt repetate, devin patternuri, sunt formalizate în procese, structuri, fenomene, unități etc.

Zucker (1991) afirmă că, „instituționalizarea este un proces declanșat mai degrabă accidental, aliatoriu. El poate fi rezultatul neanticipat al creării unor structuri sociale variate… odata instituționalizate, structurile sau activitățile sunt susținute fără nici o acțiune suplimentară” [Ibidem, p. 47].

Familia ca institut social

Familia este una dintre cele mai vechi instituții sociale, având un rol esențial în formarea individului și în socializarea acestuia. De-a lungul timpului, familia a evoluat în funcție de schimbările economice, sociale și culturale, adaptându-se la noile realități ale societății. Ea constituie nucleul fundamental al societății, având un impact major asupra educației, normelor comportamentale și valorilor transmise de la o generație la alta.

Conform Codului familiei al Republicii Moldova (2000), copilul are dreptul la educație în familie, ceea ce subliniază importanța acestui mediu ca instituție de educație nonformală. Educația familială, în sensul ei cel mai larg, se referă la acțiunea de a crește și educa unul sau mai mulți copii, desfășurată de adulți în grupurile familiale. Acest proces include nu doar transmiterea cunoștințelor, ci și formarea atitudinilor, deprinderilor și convingerilor care vor ghida individul pe parcursul vieții sale.

Din perspectivă sociologică, familia poate fi privită ca un sistem dinamic, caracterizat prin interacțiuni complexe în cadrul relațiilor dintre membrii săi. Structura și funcțiile familiei diferă în funcție de contextul social și istoric, iar transformările economice, industrializarea și globalizarea au influențat profund modul întrebuințării resurselor familiale și raporturile dintre generații.

Cercetătoarea Cuznețov L. menționează: „Familia reprezintă un microgrup social, o celulă elementară a societății, a neamului, care realizează un ansamblu de funcții biologice, psihologice, educative, economice, sociale, culturale, conturând habitusul primar al individului. Familia este mediul natural, firesc, cel mai apropiat și necesar pentru dezvoltarea și formarea personalității umane” [2, p. 9].

Funcțiile familiei sunt diverse și esențiale pentru stabilitatea socială. Printre cele mai importante funcții ale familiei se numără:

- Funcția biologică - asigurarea continuității speciei prin reproducere.
- Funcția economică - gestionarea resurselor și asigurarea bunăstării membrilor săi.

- Funcția educativă - transmiterea valorilor, normelor și principiilor morale.
- Funcția emoțională - oferirea suportului afectiv și psihologic necesar dezvoltării armonioase a individului.
- Funcția socializatoare - integrarea copilului în societate prin intermediul normelor sociale și culturale.

Astfel, familia nu doar că joacă un rol central în educația copiilor, dar influențează profund și structura socială. O societate echilibrată și funcțională se bazează pe familii puternice, capabile să ofere un mediu sigur și propice dezvoltării umane.

Având în vedere aceste aspecte, este esențial ca politicile sociale și educaționale să sprijine familia, consolidându-i rolul în societate și asigurând condiții optime pentru dezvoltarea armonioasă a fiecărui individ.

Familia este spațiul primordial în care copilul învață primele reguli de comportament, moralitate și responsabilitate. Spre deosebire de educația formală, care este sistematică și organizată, educația nonformală în familie se realizează prin experiențe cotidiene, prin observare, imitație și interacțiune directă cu membrii familiei.

Instituționalizarea educației nonformale în familie

Educația nonformală reprezintă un proces continuu de formare a individului, desfășurat în afara cadrului educației formale, dar cu un impact semnificativ asupra dezvoltării personale. Familia joacă un rol esențial în acest proces, fiind prima instituție educațională a copilului, unde acesta dobândește valori, norme, abilități sociale și competențe emoționale. Astfel, familia poate fi considerată o formă de instituționalizare a educației nonformale.

Termenul educație nonformală „acoperă” o gamă largă de activități de învățare și educație: lucrul educativ, învățământul extrașcolar, educaţia complementară, activitățile extracurriculare, etnopedagogie, învățarea și educația adulților, educație comunitară, activitate de tineret, formarea la locul de muncă, educația pentru timpul liber iar, cum afirma A. Rogers (2004), „Educația nonformală (ENF) devine o matrice comună cu învățarea pe tot parcursul vieții”.

Familia este spațiul primordial în care copilul învață primele reguli de comportament, moralitate și responsabilitate. Spre deosebire de educația formală, care este sistematică și organizată, educația nonformală în familie se realizează prin experiențe cotidiene, prin observare, imitație și interacțiune directă cu membrii familiei.

Instituționalizarea se produce prin valori, comportamente, rutine, obiceiuri, reguli, norme, fiind cognitive sau normative. Formalizarea educației în familie se produce implicit prin următoarele resurse ale familiei:

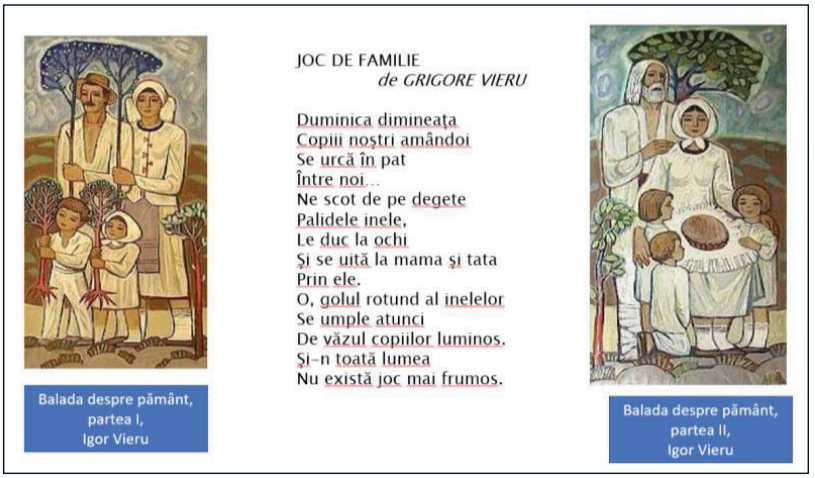
Tabelul 1. *Modalități de educație nonformală în familie*

Modalități de educație nonformală	**Valori, comportamente transmise, menținute, dezvoltate**
Transmiterea valorilor și normelor sociale	Copiii învață de la părinți și bunici respectul, empatia, responsabilitatea și solidaritatea.
Dezvoltarea abilităților de comunicare	Dialogul din familie contribuie la dezvoltarea vocabularului, a argumentării logice și a capacității de exprimare clară.
Cultivarea gândirii critice și a creativității	Prin povești, jocuri educative, discuții și activități practice familia stimulează imaginația și curiozitatea copilului.
Formarea deprinderilor practice	Copiii învață de mici activități esențiale, precum gătitul, organizarea timpului sau gestionarea resurselor.
Educația emoțională	Familia oferă un mediu sigur pentru dezvoltarea emoțiilor, gestionarea conflictelor și formarea unei identități puternice.
Învățarea prin exemplu personal	Părinții sunt primii mentori ai copiilor, iar comportamentul lor devine un model de urmat.

Sursă: elaborată de autoare

Educația în familie este surprinsă în operele poeților, compozitorilor, artiștilor plastici din Republica Moldova. Igor Vieru și Grigore Vieru sunt două figuri emblematice ale culturii și artei din Republica Moldova, iar operele lor joacă un rol esențial în educația nonformală în familie. Picturile lui Igor Vieru și poeziile lui Grigore Vieru reflectă valorile, tradițiile și sensibilitatea specifică spațiului românesc, având un impact profund asupra formării identității și educației copiilor în mediul familial.

Imagine 1. *Mesaje de educație în familie în operele lui Igor Vieru și Grigore Vieru*

Educația nonformală este adesea transmisă prin experiențe culturale, artistice și prin implicarea activă a familiei. Operele celor doi artiști devin instrumente de educație nonformală, prin care copiii și tinerii învață despre tradițiile și valorile naționale, dragostea pentru natură și satul natal, respectul pentru familie și maternitate, cele mai importante etape ale vieții omului și ale familiei, cei șapte ani de-acasă, transmiterea valorilor morale, precum iubirea, respectul și empatia.

Prin expunerea la picturile lui Igor Vieru și la poeziile lui Grigore Vieru, copiii învață într-un mod natural despre identitatea națională, despre frumusețea artei și a cuvântului, fără a simți presiunea unui cadru educațional formal. Operele lui Igor Vieru și Grigore Vieru nu sunt doar expresii artistice, ci adevărate instrumente pedagogice, prin care familia devine un mediu de învățare natural și afectiv. Ele instituționalizează educația nonformală prin artă, transformând fiecare casă într-un spațiu al valorilor autentice, unde educația se face prin frumusețea culorilor și a cuvintelor.

Contribuția părinților în instituționalizarea educației nonformale

În cadrul instituțiilor de educație nonformală, precum Centrul Republican pentru Copii și Tineret „ARTICO”, părinții joacă un rol activ. Un principiu fundamental al activității Centului este „Principiul participării şi responsabilității comunității, a părinților și a altor actori sociali interesați” (Regulament, 2020).

Părinții participă la consiliile de administrație, contribuind cu propuneri pentru îmbunătățirea procesului educațional. Principiul participării și responsabilității

comunității subliniază importanța colaborării dintre familie și instituțiile educaționale, ceea ce facilitează o educație de calitate pentru copii.

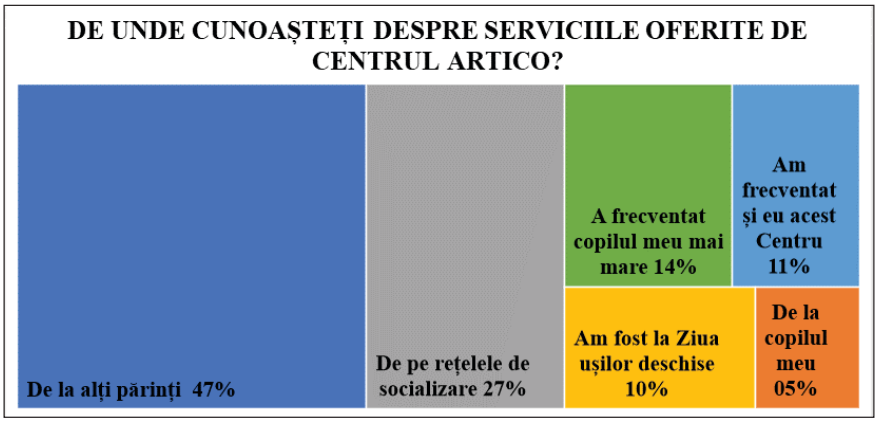
Centrul Republican pentru Copii și Tineret „ARTICO” dezvoltă parteneriatele educaționale cu familia, pentru eficientizarea educației nonformale. Acest tip de parteneriat este esențial pentru dezvoltarea educației nonformale, oferind copiilor și tinerilor oportunități de a-și dezvolta competențele personale și sociale, de a participa la activități extracurriculare și de a se implica activ în comunitate.

Pentru starea de bine a copiilor, asigurarea calității educației nonformale, comunicarea cu părinții este esențială. Pentru îmbunătățirea calității procesului de învățare, educație, dezvoltare a copiilor și pentru creșterea stării de bine și motivației copiilor și părinților legate de educația nonformală (extrașcolară), Centrul Republican pentru Copii şi Tineret „ARTICO” invită părinții, bunicii să participle la sondaje anonime.

În continuare, prezentăm unele opinii ale părinților privind serviciile de educație nonformală, în relație cu implicarea familiei in educație.

Cei mai mulți părinți află de la alți părință (47%) despre serviciile oferite de Centrul „ARTICO”, iar 24 la sută dintre părinți au practici familiale de educație nonformală: 14% dintre părinți au copii mai mari care au frecventat institutția, iar 11 la sută dintre părinți, fiind copii, au fecventat cercurile „ARTICO”.

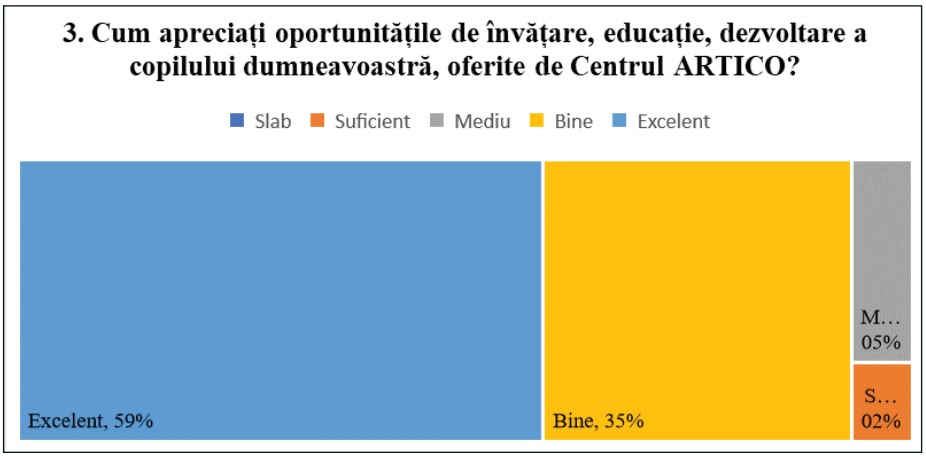
Figura 1. *De unde cunoașteți despre serviciile oferite de Centrul ARTICO?*

Sursă: elaborată de autoare

Majoritatea părinților apreciază excelent și bine oportunitățile de învățare, educație, dezvoltare a copilului dumneavoastră, oferite de Centrul Republican pentru Copii şi Tineret „ARTICO”.

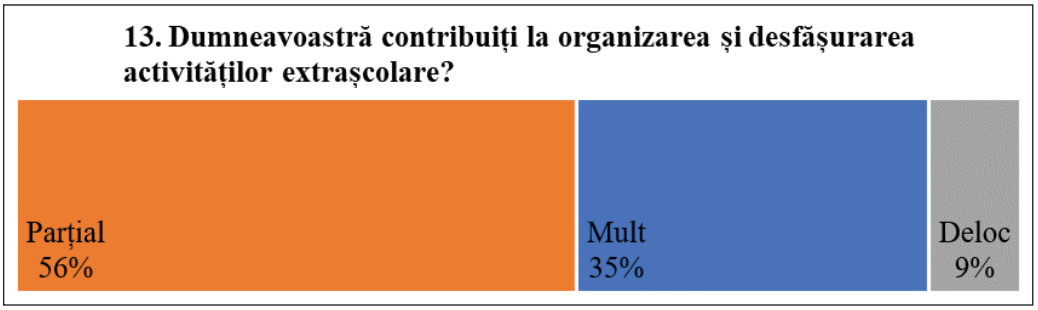
Figura 2. *Cum apreciați oportunitățile de învățare, educație, dezvoltare a copilului dumneavoastră, oferite de Centrul Republican pentru Copii şi Tineret „ARTICO”?*

Sursă: elaborată de autoare

35 la sută dintre părinți consideră că contribuie mult la organizarea și desfășurarea activităților extrașcolare, 56 la sută contribue parțial, iar 9 la sută au constatat că nu participă.

Figura 3. *Dumneavoastră contribuiți la organizarea și desfășurarea activităților extrașcolare?*

Sursă: elaborată de autoare

Concluzie

Familia reprezintă un pilon fundamental al educației nonformale, având un impact profund asupra dezvoltării holistice a copilului. Prin iubire, sprijin emoțional și învățare experiențială, familia completează educația formală și contribuie la pregătirea

copiilor pentru o integrare armonioasă în societate. În concluzie, instituționalizarea educației nonformale în familie nu doar că îmbogățește experiențele educaționale ale copilului, dar și întărește legăturile interumane și coeziunea socială.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova. Art. 48[1]. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
2. CUZNEŢOV, L., Pedagogia familiei. Suport de curs. Univ. Ped. De Stat „I. Creangă” din Chişinău. Chişinău: Primex-Com S.R.L., 2013. – 77 p.
3. OBADA, D., SILISTRARU, N. Bunicii și părinții, promotori eficienți ai culturii și tradițiilor populare ca model de educație în familie. In: Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice: Pedagogie în învățământul preșcolar și primar, 27-28 februarie 2021. Chișinău, Republica Moldova: Tipografia Universităţii de Stat din Tiraspol, 2021, Vol. 4, pp. 106-110. ISBN 978-9975-76-321-9.
4. POP, L. M. Imagini instituționale ale tranziției. Iași: Polirom. 2003. 224 p. p. 46
5. POSŢAN, L., BOTNAR, L. Educația extrașcolară: principii ale instituționalizării din perspectiva educației nonformale. In: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe sociale, 10-11 noiembrie 2021. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2021, SS, pp. 123-126. ISBN 978-9975-158-55-8.
6. Site oficial CRCT „ARTICO”. Disponibil: https://artico.md/